

Konferencja naukowa
**Badania literatury dla dzieci
i młodzieży w Polsce –
teoria i praktyka**
4–5 listopada 2021
Uniwersytet Wrocławski

ABSTRAKTY

dr Agnieszka August-Zarębska

Uniwersytet Wrocławski

Współczesna poezja dla dzieci w języku postwernakularnym – dla kogo powstaje i po co?

Celem mojego referatu jest przedstawienie zjawiska współczesnej poezji judeo-hiszpańskiej dla dzieci w kontekście postwernakularnego trybu, w którym funkcjonuje obecnie ten język. Opisane zostaną zbiory wierszy trojga autorów, którzy w XXI w. wydali judeo-hiszpańskie wiersze dla dzieci: Ady Gattegno-Saltiel, Avnera Pereza i Sarah Aroeste oraz projekt zatytułowany *Yeladino*, będący antologią przekładów na judeo-hiszpański wierszy hebrajskich autorów przeznaczonych dla młodych czytelników. Tłumaczem utworów w *Yeladino* jest Shmuel Refael. Na wstępie scharakteryzuję obecną sytuację judeo-hiszpańskiego jako języka poważnie zagrożonego wygaśnięciem, następnie zdefiniuję pojęcie postwernakularności, rozwijane na gruncie współczesnej kultury jidysz przez Jeffreya Shandlera oraz pokażę zasadność stosowania terminu w odniesieniu do najnowszej kultury judeo-hiszpańskiej. W głównej części przeprowadzona zostanie charakterystyka wymienionych wyżej projektów pod względem tematyki, języka, środków poetyckich i strony materialnej książek, a ponadto wskazane zostaną połączenia dwóch z tych projektów z muzyką, spektaklem teatralno-muzycznym i zajęciami edukacyjnymi. W dużej mierze postać tych elementów uzależniona jest od bieżącej kondycji judeo-hiszpańskiego. Spróbuję znaleźć odpowiedź na pytanie, dla kogo wydawana jest ta poezja w epoce, w której nie ma dzieci, które uczyłyby się judeo-hiszpańskiego od najwcześniejszych lat życia. Literatura ta, jak wiele utworów dla dzieci, ma podwójnego odbiorcę – dziecko oraz dorosłego, który pośredniczy w kontakcie między nią a dzieckiem. Czy jednak charakterystyka dorosłego odbiorcy w przypadku książek dziecięcych w kulturze postwernakularnej jest tożsama z cechami dorosłego odbiorcy w każdej literaturze dla dzieci? Równie ważnym zagadnieniem będzie namysł nad motywacją przyświecającą autorom i wydawcom, którzy podjęli te projekty oraz nad rolą tej twórczości w polisystemie literatury sefardyjskiej w jej najbardziej współczesnej fazie.

BIBLIOGRAFIA

- Aroeste, Sarah. (2016). *Ora de despertar. Original Ladino Songs for Children*, illus. Elke Reva Sudin. N.p.: Aroeste Music.
- Aroeste, Sarah. (2017). *Ora de despertar. Time to Wake up*, illus. Miriam Ross. N.p.: Aroeste Music.
- Aroeste, Sarah and Rubio, Ayesha L. (2020). *Buen Shabat, Shabbat Shalom*. Kar-Ben Publishing.
- Aroeste, Sarah. (2021). Sarah Aroeste. Accessed February 5, 2021 from <https://saraharoeste.com/home>.
- Brink-Danan, Marcy. (2011). The meaning of Ladino: The semiotics of an online speech community. *Language & Communication*, 31 (2), 107-118.
- Bullen, Elizabeth and Nichols, Susan. (2011). Dual Audiences, Double Pedagogies: Representing Family Literacy as Parental Work in Picture Books. *Children's Literature in Education*, 42, 213-225.
- Cheetham, Dominic. (2013). Audience in Children's Literature. *English Literature and Language*, 49, 19-30.
- El Instituto Maale Adumim para la documentación de la lengua judea-española (ladino) y su cultura. (2009). *Dos libros de poezias para ninyos en ladino*. Accessed February 2, 2021 from <http://folkmasa.org/av/migdall.htm>.
- Even-Zohar, Itamar. (1990). Polisystem Studies. *Poetics Today*, 11(1), 1-268.

- Gattegno-Saltiel, Ada. (2010). *Multikolor. Poemas Para Chikos i Grandes*. Maale Adumim: Yeriot.
- Lerer, Seth. (2008). *Children's Literature. A Reader's History, from Aesop to Harry Potter*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Nodelman, Perry. (2008). *The Hidden Adult. Defining Children's Literature*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Pelegrín, Ana. (2001) Tuvo que contar cien y un año. Estudio crítico de Ana Pelegrín. In Susana Weich-Shahak, *Repertorio tradicional infantil sefardí. Retahilas, juegos, canciones y romances de tradición oral* (pp. 41-73). Madrid: Compañía Literaria.
- Perez, Avner. (2010). *Una Torre en Yerushalayim*. Maale Adumim: Yeriot.
- Rubio Pérez, Susana. (1999). Reflexiones sobre la literatura infantil. *Educere: Revista Venezolana de Educación*, 6, 28-31.
- Shandler, Jeffrey. (2006). *Adventures in Yiddishland. Postvernacular Language and Culture*. Oakland: The University of California Press.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2017). *UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger*. Accessed February 24, 2021 from <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap>.
- Wall, Barbara. (1991). *The Narrator's Voice. The Dilemma of Children's Fiction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Weich-Shahak, Susana. (2001). *Repertorio tradicional infantil sefardí. Retahilas, juegos, canciones y romances de tradición oral*. Madrid: Compañía Literaria.
- Yeladino 1. (2017). *Yeladino. Shirei Yaldut Yisre'elit be-Targum le-Ladino*. Transl. Shmuel Refael. Yerushalayim: Ha-Rashut ha-Leumit le-Tarbut ha-Ladino.
- Yeladino 2. (2018). *Yeladino 2. Od Shirei Yaldut Yisre'elit be-Targum le-Ladino*. Transl. Shmuel Refael. Yerushalayim: Ha-Rashut ha-Leumit le-Tarbut ha-Ladino.

Agnieszka August-Zarębska – zajmuje się badaniem współczesnej literatury sefardyjskiej w języku judeo-hispańskim, przede wszystkim pisaną w nim poezją. Uczy języka judeo-hispańskiego, a także przedmiotów związanych z historią, kulturą i literaturą sefardyjską. Jest współredaktorką współczesnych wydań judeo-hispańskich tekstów publikowanych w prasie sefardyjskiej w pierwszej dekadzie XX w.

dr hab. Katarzyna Biernacka-Licznar, prof. UW
Uniwersytet Wrocławski

Animacja w służbie ideologii. Przypadek Gianniiego Rodariego

Alicja Helman w książce *Adaptacja - podstawowa technika twórcza kina* - odwołuje się do amerykańskiego teoretyka filmowego Dudleya Andrewa, którego zdaniem „adaptacja [...] to temat odwieczny, a więc i cokolwiek anachroniczny” (Helman 1998). W filmoznawstwie pojęcie adaptacji zostało przyjęte i jest używane w odniesieniu do „dzieł ekranowych, które są transpozycjami utworów literackich i teatralnych”. W badaniach nad adaptacją dominuje wyraźnie ujęcie literaturoznawcze, w którym utwór literacki odgrywa rolę oryginału. Celem wystąpienia będzie spojrzenie na utwór *Il romanzo di Cipollino* (1951, 1956) włoskiego pisarza Gianniiego Rodariego i jego filmowe adaptacje, które zostały stworzone w Związku Radzieckim w latach 50. i 60. XX wieku. Sukces Rodariego w Związku Radzieckim i w Rosji był dotychczas analizowany przede wszystkim z punktu widzenia przekładowego importu literatury dla dzieci i młodzieży (Brandis, 1965; Monticelli, Lange, 2014; Biernacka-Licznar 2018). Warto jednak pamiętać, że historia o Cebulku przeniknęła do kultury rosyjskiej i krajów Europy Wschodniej nie tylko za sprawą przekładów literackich (Roberti 2020). Podstawą

refleksji będzie prześledzenie dynamiki sukcesu filmowych adaptacji utworu o Cipollino i spojrzenie na filmowy obraz dzieła Rodariego z dwóch perspektyw: włoskiej i rosyjskiej. Utwór Rodariego okazał się w latach 50. produktem idealnym dla radzieckiej kinematografii. Zainteresowanie twórczością włoskiego pisarza dla dzieci i młodzieży, należącego do partii komunistycznej, nastąpiło głównie za sprawą poety i tłumacza Samuiła Marszaka. O sukcesie Włocha zdecydowały dwa czynniki: wprowadzenie do literatury radzieckiej, charakteryzującej się silną obecnością elementów pedagogicznych i moralizatorskich, sporej dawki fantazji, a także zbieżność tematyki utworu o Cipollino z założeniami stawianymi przed ówczesną literaturą radziecką – kreowania nowego lepszego świata i dostarczania wskazówek, jak o niego walczyć.

BIBLIOGRAFIA

- Biernacka-Licznar, K., *Serce Pinokia. Włoska literatura dla dzieci i młodzieży w Polsce w latach 1945-1989*. SBP, Warszawa 2018;
- Boero, D., *All'ombra del proiettore. Il Cinema per ragazzi nell'Italia del dopoguerra*. Eum, Macerata 2013;
- Brandis, E., *Ot Ezopa do Dzhanni Rodari: zarubeznaa literatura v detskom i unoseskom ctenii, „Prosvesenie”*, Moskva 1965;
- De Florio, G., *Emblematic Journeys: Gianni Rodari's Translations in the USSR. Cognition, communication, discourse 2019*, N.18, pp. 24-33;
- Eisenstein, S., *Z niedokończonych badań nad barwą [1946-1947]*, [in:] *Nieobojętna przyroda*, transl. M.Kumorek, Warszawa 1975, p.440.
- Roberti, A., *Cipollino nel paese dei Soviet. La fortuna di Gianni Rodari in URSS (e in Russia)*, I Leoni, Torino 2020;

Katarzyna Biernacka-Licznar – literaturoznawczyni i italianistka, pracuje w Instytucie Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują przekład literatury dla dzieci i młodzieży, recepcję włoskiej literatury dla dzieci i młodzieży w Polsce, przekład specjalistyczny. Współzałożycielka i członkini Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży na Uniwersytecie Wrocławskim. Kontakt: katarzyna.biernacka-licznar@uwr.edu.pl. Publikacje: ORCID: 0000-0003-0541-5005

mgr Kaat Buelens

Uniwersytet Wrocławski

Dutch and Polish 21st-century Holocaust literature for children and young adults – PhD project

During this presentation, I will introduce myself as a researcher and give an overview of what projects I am now working on. Starting from my research interests, I will go on to talk about my first article on the Dutch children's author Toon Tellegen that is currently in the pipeline and how this ties in with my current work. I will touch upon my affiliation with other universities and projects and the future direction of my work – the lion's share of which will of course be my dissertation concerning Dutch and Polish 21st-century Holocaust literature for children and young adults. I will present the current research proposal, which takes a comparative and cognitive linguistic approach to the corpus to map out the language of the victim, its meaning, and the conceptualization of emotions. I will also shed some light on the

translator's side of things, which, while outside the research scope of the dissertation, has remained a constant throughout my career.

Kaat Buelens holds a Master's degree in Slavonic and Eastern European Studies and a Postgraduate in Conference Interpreting, both from KU Leuven (Belgium). In 2020, she started working at the Katedra Filologii Niderlandzkiej as a teaching and research assistant, while also freelancing as a translator and interpreter. At KFN, she is working on a dissertation concerning Dutch and Polish 21st-century Holocaust literature for children and young adults.

dr hab. Małgorzata Cackowska, prof. UG

Uniwersytet Gdański

Jerozolimskie i Lippstadtckie losy Koziółka Matołka

Przedstawię najnowsze badanie prowadzone wraz z historykiem sztuki dr Hubertem Bilewiczem (UG) dotyczące losów ksiąg przygód Koziółka Matołka oraz Małpki Fiki-Miki w czasie II wojny światowej (w Palestynie) i tuż po niej (w nadreńskim Lippstadt) w kontekście obecności na Bliskim Wschodzie i Niemczech Zachodnich polskich uchodźców i funkcjonowania polskiego uchodźczego życia oświatowego.

Małgorzata Cackowska – dr hab. w dziedzinie pedagogiki, pracuje w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, na stanowisku profesora. Od lat publikuje i prowadzi badania nad książką obrazkową oraz jej potencjałem edukacyjnym i rozwojowym; od niedawna jej zainteresowania obejmują kulturę mobilną oraz sposoby użytkowania technologii w edukacji. Jest inicjatorką projektu *Look! Polish Picturebook!* i promotorką polskiej szkoły projektowania książek obrazkowych. Od 2017 roku pełni funkcję redaktorki naczelnej czasopisma naukowego „Ars Educandi”, przewodniczącej Gdańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.

prof. dr hab. Anna Czabanowska-Wróbel

Uniwersytet Jagielloński

Najkrótsza historia polskiej literatury dziecięcej

Punktem wyjścia referatu jest wyobrażenie hipotetycznej syntezy historycznoliterackiej przeznaczonej dla zagranicznych odbiorców. Jakie ogólne kwestie, dotyczące społecznych i historycznych uwarunkowań literatury dziecięcej w Polsce należałoby przede wszystkim poruszyć? Jakimi metodami (zwłaszcza komparatystycznymi) trzeba się posłużyć – dobry punkt odniesienia stanowi porównanie z jedną z „małych literatur” europejskich. Co mówi o naszej kulturze zestawienie najważniejszych dzieł literatury dziecięcej ostatnich 200 lat? Czy w omówieniu poszczególnych utworów można wyjść poza subiektywizm, a jeśli tak, to jakie kryteria muszą zostać uwzględnione? Jak wyglądają kolejne epoki literackie na tle światowym? Jakie są kulturowe uwarunkowania literatury dla dzieci w Polsce? Na ile znacząca jest rola tradycji katolickiej? Jak zaznaczył się wpływ epoki zaborów i brak wolności słowa w czasach komunizmu (zwłaszcza w latach 1948-1956)? Jakie pytania należy zadać najważniejszym utworom, które według warszawskich badaczy pełnią rolę „kamieni milowych”? (Por. W. Kostecka, M. Skowera, G. Leszczyński, *Kamienie milowe w dziejach polskiej literatury dziecięcej i młodzieżowej. Leśmian – Korczak – Brzechwa*). Czy któreś z nich

mają status uniwersalnych arcydzieł? Jakie książki straciły szansę na szersze oddziaływanie (*O krasnoludkach i sierotce Marysi*, utwór, który pozwala wyjaśnić problemy kultury polskiej przełomu XIX i XX wieku). Czy polscy autorzy pisali wyłącznie z myślą o polskich odbiorcach? (Przykład powieści napisanej według recepty na światowy bestseller). Dlaczego współcześnie tworzony kanon historycznoliteracki nie jest tożsamy z listą książek, które były poczytne w przeszłości? Wreszcie: jak wyglądają wewnętrzne relacje literatury polskiej z literaturą światową? Jak książki tłumaczone, pochodzące ze światowego zasobu wpłynęły na polską literaturę dziecięcą? (Fenomen popularności *Ani z Zielonego Wzgórza* i *Dzieci z Bullerbyn* nie jest przypadkowy). Jak współcześnie wyglądają proporcje między tym, co lokalne i globalne i czy pojawia się szansa na dobrze pojętą „glokalność” literatury polskiej w XXI wieku? Samo zadanie tych pytań wydaje się istotne.

Anna Czabanowska-Wróbel, prof. dr hab. – badaczka literatury Młodej Polski i literatury dziecięcej. Kieruje Katedrą Historii Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski i Ośrodkiem Badań Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ostatnio wydała czwarty tom serii *Żywioły w literaturze dziecięcej. Ogień* (2021, współredakcja z Krystyną Zabawą).

dr hab. Justyna Deszcz-Tryhubczak, prof. UW
Uniwersytet Wrocławski

Człowiek i zwierzę w *Opowieściach z głębi miasta* Shauna Tana: Ujęcie zookrytyczne

Opowieści z głębi miasta Shauna Tana to 25 historii o zwierzętach i ludziach, których byty spletają się ze sobą w środowisku miejskim. Jak podkreśla Tan, jego intencją było zachęcenie czytelnika – za pomocą słowa i obrazu – do refleksji nad obecnością i nieobecnością zwierząt w naszym życiu i nad ich przeszłym, teraźniejszym i przyszłym znaczeniem w dziejach ludzkości. Autor zastanawia się też, czy zwierzęta postrzegają ludzi jako istoty, które zaczęły dominować nad środowiskiem i przekształcać je. Stąd w niektórych opowiadaniach ukazane są animalne doświadczenia świata i relacji z ludźmi. Szczególnie ciekawe wydają się narracje, które dekonstruują ludzki porządek wiedzy i organizację rzeczywistości, ukazując, jak niewystarczające mogą się okazać nasze założenia dotyczące bytów pozaludzkich. Poprzez otwarcie przestrzeni etyczno-estetycznej na podmioty zwierzęce zrównane w prawach odczuwania i rozumienia z ludźmi, *Opowieści z głębi miasta* stanowią przykład zoonarracji zawierających postantropocentryczne obrazy świata współdzielonego przez ludzi i inne stworzenia, wpisując się w ten sposób w zainteresowanie zookrytyki – ujęcia teoretycznego skupiającego się na znaczeniu zwierzęcego doświadczenia dla interpretacji danego tekstu (Barcz, 2016). Niniejsze wystąpienie podejmuje próbę zastosowania tego podejścia do wizualno-słownych opowieści Shauna Tana, aby podkreślić krytyczny potencjał zoonarracji w obliczu szóstego masowego wymierania gatunków i zaniku bioróżnorodności, które z kolei spowodują osamotnienie gatunku ludzkiego.

Dr hab. Justyna Deszcz-Tryhubczak, prof. UW – kieruje Pracownią Literatury oraz Kultury Dziecięcej i Młodzieżowej w Instytucie Filologii Angielskiej UW. Jej zainteresowania dotyczą posthumanizmu, nowego materializmu i studiów nad dzieciństwem. Jest stypendystką Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrighta, Fundacji Kościuszkowskiej oraz programu Marii Skłodowskiej-Curie w ramach Horyzontu 2020.

dr hab. Hanna Dymel-Trzebiatowska, prof. UG

Uniwersytet Gdański

Doksyczny obraz Mamusi Muminka. Próba reinterpretacji

Wydaje się, że spisane i narysowane przez Tove Jansson historie z Doliny Muminków, pomimo upływu lat wciąż nie tracą na atrakcyjności i dzielnie stawiają czoła literaturze nowszej, hojniej ilustrowanej, bardziej na czasie... Posiadają pewne wyjątkowe walory, które pozwalają zaliczyć je do grona klasyków i długo można by ich dociekać, opisywać je czy analizować. W referacie skupię się zaledwie na jednym z nich, a konkretnie na jednej postaci, moim zdaniem kluczowej dla literackiej konstrukcji Doliny i jej popularności – Mamusi Muminka. Pragnę skierować uwagę na jej odczytania, wynikające w pewnym stopniu z selektywnej, jednoadresowej, a nawet życzeniowej lektury. W odniesieniu do wybranych konceptów teorii Pierre’a Bourdieu (np. doksa, męska dominacja) oraz myśli feministycznej wskażę na te aspekty jej charakterystyki, na które czytelnicy i badacze zdają się przymykać oko bądź podświadomie wypierać. Spróbuję też zastanowić się nad przyczyną tego stanu rzeczy. Metodologicznie przeprowadzę analizę kwalitatywną z elementami biografizmu oraz socjoanalizy. Choć w badaniu wykorzystam głównie dziewięć tomów muminkowej sagi (1945—1970), to naświetlając wyrafinowaną wielowymiarowość bohaterki odwołam się też do jej kreacji w komiksach. Umożliwi to bowiem ukazanie heterogenicznej natury muminkowego uniwersum, które zmieniało swe oblicze wraz z przekierowaniami adresowości, a które często w powszechnej świadomości postrzegane jest jako jednolite i skierowane do dzieci.

Hanna Dymel-Trzebiatowska – pracuje na stanowisku profesora uczelni w Instytucie Skandynawistyki i Fennistyki UG. Prowadzi zajęcia dydaktyczne oraz badania w zakresie literatury dla dzieci i młodzieży, książki obrazkowej i przekładu. Jest współautorką podręczników do nauki gramatyki języka szwedzkiego, Troll 1 (2007) i Troll 2 (2008), oraz autorką trzech monografii naukowych: Translatoryka Literatury Dziecięcej. Analiza przekładu utworów Astrid Lindgren na język polski (2013), W poszukiwaniu odrobiny pocieszenia. Biblioterapeutyczny potencjał utworów Astrid Lindgren z perspektywy narratologii i psychoanalizy literackiej (2014) oraz Filozoficzne i translatoryczne wędrówki po Dolinie Muminków (2019).

dr Bożena Hojka

dr Elżbieta Jamróz-Stolarska

Uniwersytet Wrocławski

Edytorskie konteksty w badaniach piśmiennictwa dla dzieci i młodzieży

Piśmiennictwo dla dzieci i młodzieży jest obiektem zainteresowania nie tylko literaturoznawstwa, ale w coraz większym stopniu także innych dyscyplin naukowych, w tym bibliologii (należącej do nauk o komunikacji społecznej i mediach). Jedną z jej subdyscyplin jest reprezentowane przez nasze badania edytorstwo bibliologiczne. W referacie chciałobyśmy przedstawić spojrzenie na funkcjonowanie literatury i książki dla dzieci z jego perspektywy. Wychodząc od modelu komunikacji bibliologicznej (Zawisza 1980, Darnton 1982, van der Weel 2001), wskażemy różne zagadnienia związane ze społecznym obiegiem, recepcją i oddziaływaniem książki dla młodego odbiorcy, szczególnie eksponując rolę, jaką odgrywają

w tym kontekście działania i strategii wydawców (Bhaskar 2013, Rychlewski 2013). Przeanalizujemy wybrane przykłady przedsięwzięć wydawniczych z obszaru polskiego rynku książki dziecięcej w kontekście przemian zachodzących w Polsce w XX i na początku XXI wieku. Wyjątkowa rola literatury dziecięcej jako narzędzia międzypokoleniowego transferu treści nie tylko literackich, ale także społecznych i kulturowych, a z drugiej jednocześnie funkcjonowanie książki dla dzieci jako produktu i towaru podlegającego ekonomicznym prawom rynku powoduje, że na każdym etapie jej „życia” mogą pojawiać się napięcia, ujawniające obowiązujące w danej kulturze zmienne historycznie systemy norm i oczekiwań. Zaprezentowana analiza będzie stanowiła próbę odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu oczekiwania wobec książki dla dzieci wpływają na działania wydawców i rynek książki, determinując i kształtując jego mechanizmy.

BIBLIOGRAFIA

Bhaskar M., *The Content Machine: Towards a Theory of Publishing from the Printing Press to the Digital Network*, London-New York 2013.

Darnton R., *What is the history of books?*, „Daedalus” 111 (3), 1982, s. 65–83.

Rychlewski M., *Książka jako towar, książka jako znak. Studia z socjologii literatury*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2013.

van der Weel A., *The Communication Circuit Revisited*, „Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis” 8, 2001, 13–25.

Zawisza J., *Propozycja schematu komunikacji bibliologicznej*, „Studia o Książce”, t. 10 [1980], s. 39-58.

Elżbieta Jamróz-Stolarska (elzbieta.jamroz-stolarska@uwr.edu.pl) – adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół estetyki i ukształtowania edytorskiego książki dla dzieci, relacji słowo-obraz, książki obrazkowej, rynku książki dziecięcej. Współzałożycielka i członkini Rady programowej Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży na Uniwersytecie Wrocławskim.

Bożena Hojka (bozena.hojka@uwr.edu.pl) – adiunkt w Zakładzie Książki Współczesnej i Edytorstwa w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej zainteresowania badawcze dotyczą współczesnego edytorstwa, ze szczególnym uwzględnieniem publikacji dla dzieci, poznawczych walorów ilustracji książkowej, relacji między tekstem a obrazem. Członkini Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży Uniwersytetu Wrocławskiego.

dr hab. Irena Barbara Kalla, prof. UWr

Uniwersytet Wrocławski

Zwierzęta i środowisko w książkach dla dzieci i młodzieży o Zagładzie, na przykładzie *Arki Czasu* Marcina Szczygielskiego i *De hemel van Heivisj* [Niebo Heivisja] Benny’ego Lindelaufa.

Literatura postkatastroficzna i ekokrytyka są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie się dopełniają. Jak pisze Ubertowska, „szukanie powinowactw spajających [...] historię wyniszczenia grup ludzkich i dewastację natury jest, jak się wydaje, motywowane odczuciem, że oddzielane od siebie obszary stanowią ekosystem, nieuchwytny w opisie operującym antropocentrycznymi kategoriami badawczymi.” (2013, p. 36). Wydaje się, że także pisana

w XXI wieku literatura dla dzieci i młodzieży o Holokauście wiąże kwestie ekologiczne z tematyką Zagłady. Stawiam tezę, że literatura ta spełnia nie tylko funkcje edukacyjne w zakresie historii Zagłady i konieczności przypominania o niej w obliczu upływu czasu, lecz łączy ją z funkcją edukacji ekologicznej, wpisującej się w szerszy kontekst edukacji obywatelskiej. W referacie przeanalizuję dwa teksty z korpusu projektu „21st-Century Literature and the Holocaust. A Comparative and Multilingual Perspective”: *Arka Czasu* Marcina Szczygielskiego i *De hemel van Heivisj* [Niebo Heivisja] holenderskiego pisarza Benny’ego Lindelaufa. W obu książkach silnie obecna jest problematyka *environmental ethics*, widoczna w relacji człowiek-zwierzę i człowiek-środowisko. Omówię ją w mojej prezentacji porównawczo, charakteryzując zwierzęta i środowisko w obu tekstach oraz problematyzując relację zwierzęta i środowisko *versus* dzieci i dorośli. Porównanie uzupełni analiza metaforyki postaci zwierząt występujących w obu książkach, w odniesieniu do teoretycznych podejść dotyczących zwierząt i Zagłady.

Dr hab. Irena Barbara Kalla, prof. UW - współzałożycielka i koordynatorka Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży. W kadencji 2020-2024 kierowniczką Katedry Filologii Niderlandzkiej UW i kierowniczką Zakładu Współczesnej Literatury Niderlandzkiej i Afrikaans. Przewodnicząca Redakcji naukowej serii IVN *Lage Landen Studies* (Academia Press, Gandawa, Belgia). Publikacje: ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6032-9321>

dr Sylwia Kamińska-Maciąg

Uniwersytet Wrocławski

Powieść graficzna jako medium postpamięci. Represje i blokada Leningradu w utworze *Survilo* Olgi Lavrentiewej

Wydana w 2019 roku w Rosji powieść graficzna *Survilo* Olgi Lavrentiewej to kolejny na współczesnym rynku literatury dziecięcej i młodzieżowej przykład wykorzystania formy komiksu do „przełamywania” tabu historycznego. Sposób rozumienia i opowiadania wspólnej dla określonej grupy historii, szczególnie w aspekcie zdarzeń traumatycznych, ma w tym wypadku niemałe znaczenie, o czym można się przekonać chociażby obserwując badania odbioru *Mausa* Arta Spiegelmana. Polemika, jaka kilka lat temu wybuchła wobec obrazowania represji lat trzydziestych oraz okresu oblężenia Leningradu we współczesnej przestrzeni kulturowej Rosji dowodzi, że problem poszukiwania prawdy o przeszłości nurtuje również kolejne pokolenia twórców literatury rosyjskiej. Komiks jako ikona współczesnej popkultury cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem dzieci i młodzieży na całym świecie. Czarno-białe scenki, zaprezentowane przez rosyjską pisarkę i graficzkę, to książka intrygująca nie tylko pod względem wybranej formy, ale przede wszystkim jej tematyki. W swojej powieści graficznej Lavrentieva przedstawia historię opartą na dziejach własnej rodziny – losy swojej babci, Valentyny Survilo, która jako dziecko przeżyła represje związane z Wielkim Terrorem, a dorastała podczas blokady Leningradu. Głoszona w czasach Związku Radzieckiego idea śmierci bohaterskich dzieci rodem z *Dziennika Tani Sawiczewej*, który wciąż jest jednym z symboli obrony Leningradu, dziś wydaje się niewystarczającym medium pamięci o młodych uczestnikach zdarzeń lat trzydziestych i czterdziestych w ZSRR. Współcześni twórcy, dorastając w narracji traumatycznych historii z dzieciństwa seniorów ich rodzin, szukają własnych sposobów na utrwalenie ich w pamięci kulturowej swojego narodu. Powieść graficzną *Survilo* przeanalizuję w aspekcie źródła współcześnie tworzonej postpamięci w literaturze dla dzieci i młodzieży w Rosji.

BIBLIOGRAFIA

- Adamovich A., Granin D., *Blokadnaya kniga*, Moskwa 2020.
- Bojarska K., *Komiksem w historię*, „Zagłada Żydów. Studia i Materiały”, Nr 2 (2006), s. 385-391.
- Czaja J., *W poszukiwaniu śladów przeszłości – komiks jako medium małej i wielkiej historii (przykład powieści graficznych Nie pojedziemy zobaczyć Auschwitz Jérémięgo Dresę i Zaduszki Rutu Modan)*, „Images” vol. XVII/no. 26, Poznań 2015, s. 139-150.
- Hirsch M., *Family Frames: Photography, Narrative, and Postmemory*, Cambridge, MA, London, 1997.
- Lavrentieva O., *Survilo*, Sankt-Petersburg 2020.
- Snyder T., *Skrwawione ziemię*, Kraków 2018.
- Wróblewski M., *Powieść graficzna. Studium gatunku w perspektywie kognitywistycznej*, Łódź 2016.

Sylwia Kamińska-Maciąg – doktor, adiunkt w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania naukowe: rosyjska literatura fantastyczna XIX wieku, psychoanaliza w literaturze, rosyjska literatura dziecięca i młodzieżowa, studia nad pamięcią. Monografia: *Zjawiska tajemne i fantastyka w prozie rosyjskiej XIX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019. Mail: sylwia.kaminska-maciag@uwr.edu.pl
ORCID: 0000-0001-9541-3200

dr Weronika Kostecka

Uniwersytet Warszawski

Jak badać polską wielokulturową literaturę dziecięcą i młodzieżową? Propozycje definicyjne i metodologiczne z perspektywy literaturoznawczej

Celem referatu będzie prezentacja kilku propozycji metodologicznych o charakterze literaturoznawczym w odniesieniu do polskiej literatury wielokulturowej dla młodych czytelników i czytelniczek. Jak zauważyła Macarena García-González (2017, s. 6), różnorodne narracje w obrębie literatury dziecięcej i młodzieżowej mogą nie tylko reprodukować „określone ideologie dotyczące »rasy«, etniczności i przynależności narodowej”, lecz także im się sprzeciwiać. Ponieważ utwory kierowane do młodej publiczności czytelniczej funkcjonują w szkolnej edukacji, praktykach rodzinnych, kampaniach społecznych itd., mogą służyć jako międzypokoleniowa platforma dla ważnego dyskursu społecznego. Dlatego też zakładam, że warto mieć świadomość, jak i przez co ów dyskurs jest kształtowany. Jaki przekaz ideologiczny zawierają poszczególne teksty? Jak pokazują rzeczywistość społeczną? Co uwydatniają, a co marginalizują? Komu udzielają głosu – i na jakich zasadach? Jakie schematy myślenia reprodukują i utrwalają, a jakie – kwestionują i przekształcają? W jaki sposób konstruują relację, która wciąż często sprowadza się do opozycji my–oni? Jaka wizja świata zostaje w istocie przedstawiona kilku- i kilkunastoletnim czytelnikom i czytelniczkom? W referacie omówię rodzimy stan badań (m.in. Anna Fornalczyk-Lipska, Beata Gromadzka, Marta Jadwiga Pietrusińska, Katarzyna Smoter, Małgorzata Wójcik-Dudek) oraz zagraniczne koncepcje teoretyczne dotyczące utworów wielokulturowych oraz ich komponentów (m.in. Rudine Sims Bishop, Maria José Botelho i Masha Kabakow Rudman, Mingshui Cai, Macarena García-González, Ambika Gopalakrishnan, John Stephens, Junko Yokota) i objaśnię kluczowe pojęcia (wielokulturowość vs międzykulturowość). Na tym tle rozważę trudności pojawiające się przy próbie zastosowania tych koncepcji i pojęć w badaniach nad rodzimą wielokulturową literaturą dziecięcą i młodzieżową oraz przedstawię jej definicję własnego

autorstwa. Wreszcie, zaproponuję trzy metody badania tego typu utworów literackich: perspektywę narratologiczną, studia kognitywne oraz studia postkolonialne.

Cytowane źródło:

García-González M., *Origin narratives: The stories we tell children about immigration and international adoption*, New York 2017.

Weronika Kostecka – adiunkt w Zakładzie Literatury Popularnej, Dziecięcej i Młodzieżowej Instytutu Literatury Polskiej UW. Kieruje Pracownią Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży UW. Redaktorka naczelną czasopisma naukowego „Dzieciństwo. Literatura i Kultura”. Autorka książek: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej* (2017, współaut. M. Skowera), *Baśń postmodernistyczna: przeobrażenia gatunku* (2014) i *Tajemnica księgi. Tropami współczesnej fantastyki dla dzieci i młodzieży* (2010).

dr hab. Grzegorz Kowal, prof. UW.

Uniwersytet Wrocławski

Janusz Korczak – polskie i niemieckie miejsce pamięci

Janusz Korczak ma w polskiej kulturze status miejsca pamięci. Miejsca pamięci pełnią rozmaite funkcje, jednak bodaj najważniejsza z nich wiąże się z tożsamością. To oznacza, że człowiek (lub miejsce, lub czas), któremu w danej wspólnoty (np. narodzie) przyznano rangę miejsca pamięci, ma za zadanie wzmacniać jej tożsamość, zacieśniać więzi między jej członkami. Jak wiadomo najlepiej konstruuje się tożsamość w opozycji do innych, obcych. Obecny już w prastarych mitach podział na ja i on, my i oni stanowi podstawę owych procesów i zabiegów. W czasach współczesnych w przededniu drugiej wojny światowej Carl Schmitt uznał ów podział za czynnik definiujący politykę (żywiol polityczny). Co ciekawe jednak, Korczak stał się także niemieckim miejscem pamięci. Wiele ulic niemieckich miast, liczne instytucje (szkoły, domy dziecka, drużyny harcerskie, szpitale) w kraju naszego zachodniego sąsiada noszą jego imię. A w największym polsko-niemieckim projekcie naukowym w obszarze nauk humanistycznych *Polsko-Niemieckie miejsca pamięci* w jednym z pięciu tomów poświęcono – poza Wittem Stwoszem, Mikołajem Kopernikiem i Güntherem Grassem – właśnie Korczakowi osobny rozdział. Okazuje się więc, że miejsce pamięci niekoniecznie musi dzielić narody. Janusz Korczak jest świetnym przykładem miejsca pamięci, które zbliża i łączy.

Grzegorz Kowal – wykładowca w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego i Wyższej Szkole Filologicznej w Częstochowie. Zainteresowania badawcze: miejsca styżne pomiędzy literaturoznawstwem a innymi dyscyplinami i obszarami wiedzy (socjologia literatury, hermeneutyka, literacka socjalizacja, filmowe adaptacje, semiotyka kultury). W ostatnim czasie Janusz Korczak jako główny przedmiot badań (np. Korczak jako przykład kulturowej legendy i miejsca pamięci, niemiecka recepcja Korczaka).

Dr. Agnieszka Maluga

German Janusz Korczak Association (Chairwomen)

Janusz Korczaks innovative pedagogy: An impulse generator for the movement of Children's Palliative Care.

The death of a relative presents one of the biggest challenges a family is forced to cope with. This challenge becomes even greater if it is the parents, who must bury their child. The natural generational order of life and death is put into reverse, confusion and uncertainty disrupt a usual course of existence. This uncertainty even extends to friends and society, distancing themselves from the affected families. Meanwhile, we are dealing with a pandemic and unlike a year ago, when things like the "life curves" of stock exchange prices still kept the public's main attention, it is by now daily infection and fatality rates, making us realize just how much a part of daily life death and grieve really are. One pedagogical thinker developed an innovative pedagogical way that includes death as inherently natural part of life: Janusz Korczak. In his Children's Right Charter, death is addressed in the first fundamental right and is discussed in many of his books (e.g. in the book *How to love a child* or *The School of Life*, in the newspaper of the orphanage or in his medical journals). It is the child's right to death, to live in the present and to be him- or herself, that would define Korczak's education. How do we want to shape our life together with children, that embraces death as a fundamental part of itself? How do we provide children with education and participation on life's edge? Janusz Korczak may us provide an answer!

Dr. Agnieszka Maluga – Substitute Professor for Social Work at the University of Applied Sciences, Augsburg (2020/2021). Master of Adult Education and Diploma in Social Work (International/Intercultural Social Work). Chairwomen of the German Janusz Korczak Association. Contact: a.maluga@t-online.de

dr hab. Natalia Paprocka, prof. UW

dr hab. Agnieszka Wandel

Uniwersytet Wrocławski

Ideologia – tabu – przekład. Książki dla dzieci i młodzieży popularyzujące wiedzę o seksualności: raport z badań

W centrum naszych zainteresowań znajdują się publikacje silnie uwikłane ideologicznie i funkcjonujące w kulturze, w której współistnieją różne systemy wartości. Książki popularyzujące wiedzę o seksualności wśród dzieci i młodzieży – bo o nich mowa – swój ładunek ideologiczny czerpią z jednej strony z tematyki obarczonej silnym kulturowym i językowym tabu, a z drugiej – z wieku odbiorców, do których są kierowane. Publikacje te wpisują się w szeroki kontekst działań, określanych przez seksuologów mianem edukacji seksualnej, polegających zarówno na informowaniu młodych osób o emocjonalnych, społecznych czy fizycznych aspektach seksualności, jak i na kształtowaniu pożądaných wzorców zachowań oraz propagowaniu norm obyczajowych, kulturowych lub religijnych (Izdebski 2003: 977). Działania takie wiążą się bezpośrednio ze światopoglądem zaangażowanych w proces edukacyjny dorosłych, którzy pragną wychowywać młode pokolenie zgodnie z wyznawanymi wartościami i w wysokim stopniu zależą od zróżnicowanych wpływów społeczno-politycznych. Zważywszy na specyfikę badanych publikacji zasadne wydaje nam się określenie wpływu ideologii i tabu na ich ostateczny kształt

(w tym treść i formę), a także ukazanie kluczowej roli przekładów w procesie ich różnicowania. Badanie nasze obejmuje książki wydane od początku XX wieku, kiedy pojawiły się w Polsce pierwsze publikacje o seksualności adresowane intencjonalnie do młodych czytelników, aż po czasy współczesne, tj. do 2020 roku. W referacie chciałybyśmy przedstawić wyniki naszych dotychczasowych analiz, skoncentrowanych wokół następujących kręgów zagadnień: (a) dynamika rozwoju polskiej oferty wydawniczej w zakresie książek popularyzujących wiedzę o seksualności dla dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem upowszechnianych przez nie postaw i wzorców zachowań oraz czynników zewnętrznych wpływających na proces kształtowania repertuaru; (b) strategie i mechanizmy przekazywania wiedzy o zagadnieniach najmocniej nasyconych ideologią oraz obarczonych silnym kulturowym i językowym tabu (m.in. różnice anatomiczne między płciami, współzycie seksualne, inicjacja seksualna, mniejszości seksualne, antykoncepcja, aborcja, sposób przedstawienia płci biologicznej i kulturowej), stosowanych zarówno w warstwie tekstowej, jak i wizualnej badanych publikacji; (c) odmienność przekładów i ich wpływ na kształt i rozwój książki rodzimej, a także rola wydawców i tłumaczy w przekazywaniu nowych (odmiennych) sposobów mówienia o seksualności do dzieci i młodzieży.

BIBLIOGRAFIA

- Izdebski Z. 2003. Edukacja seksualna, in: E. Różycka (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1, Warszawa: Żak, 977.
- Paprocka N., Wandel A. 2019. Tłumacze wobec językowego i kulturowego tabu. Seksualizmy w książkach edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. *Dzieciństwo, Literatura, Kultura*, 1(2), 132–168.
- Paprocka N., Wandel A. 2020. Edukacja seksualna a przekłady książek dla dzieci i młodzieży – ideologie, specyfika, kontrowersje. *Przekładaniec*, 40, 175–204.
- Paprocka N., Wandel A. 2020. Ilustratorzy wobec kulturowego tabu: wiedza o seksualności w książkach dla dzieci. *Sztuka Edycji*, 2, 33–47.
- Paprocka N., Wandel A. (w druku). The Social Responsibility of the Translator and the Publisher of Translations: The Example of Children's and Young Adults' Books Popularising Knowledge about Sexuality, in: A. Matusiak, A. Libura, A. Lewicki (red.), *Solidarność i odpowiedzialność w języku, literaturze i kulturze wizualnej*. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag.
- Paprocka N., Wandel A. (złoż. do publ.). Controversies and construction of meaning in popularisation discourse – ways of speaking about masturbation in sex education books for young people, in: E. Jamróz-Stolarska, M. Świetlicki, A. Zarzycka (Eds.), *Controversial Dimensions of Children Literature*.
- Paprocka N., Wandel A. (złoż. do publ.). Terminologia a tabu. Seksualizmy w popularnonaukowych książkach dla dzieci i młodzieży. *Academic Journal of Modern Philology*.

Natalia Paprocka (natalia.paprocka@uwr.edu.pl) – przekładoznawczyni i romanistka, profesor nadzwyczajny w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Interesuje się przekładem literatury dla dzieci i młodzieży, recepcją francuskiej literatury dla dzieci i młodzieży w Polsce, oceną jakości w przekładzie oraz terminologią. Autorka monografii *Erreurs en traduction pragmatique du français en polonais: identifier, évaluer, prévenir* (2005) oraz *Sto lat przekładów dla dzieci i młodzieży w Polsce. Francuska literatura dla młodych czytelników, jej polscy wydawcy i ich strategie (1918–2014)* (2018), współautorka książki *Lilipucia rewolucja. Awangardowe wydawnictwa dla dzieci i młodzieży w Polsce w latach 2000–2015* (2018), współredaktorka dwutomowej publikacji *La voix du traducteur à l'école / The Translator's Voice at School* (2015). Współzałożycielka i członkini Centrum Badań

Literatury dla Dzieci i Młodzieży na Uniwersytecie Wrocławskim. Kontakt: natalia.paprocka@uwr.edu.pl. Publikacje: ORCID 0000-0001-8178-8116

Agnieszka Wandel (agnieszka.wandel@uwr.edu.pl) – bibliolożka i romanistka, adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Interesuje się edytorstwem oraz rynkiem książki dla dzieci i młodzieży. Zastępca redaktora naczelnego „Roczników Bibliotecznych”, współpracownik portalu Mądre Książki. Autorka monografii *Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej)* (2019), współredaktorka monografii *Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego użytkowników* (2016). Członkini Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży na Uniwersytecie Wrocławskim. Kontakt: agnieszka.wandel@uwr.edu.pl. Publikacje: ORCID 0000-0001-7248-6503

prof. dr hab. Bogumiła Staniów

Uniwersytet Wrocławski

Solidarność dzieci świata. O propagandowych treściach na łamach czasopism dla dzieci młodszych w Polsce Ludowej

Teksty i ilustracje ukazujące się na łamach czasopism dla dzieci młodszych („Misia”, „Iskierka” i „Świerszczyka”) w latach 1945-1989 pełniły funkcje propagandowe. Zwłaszcza z okazji Dnia Dziecka zamieszczano tam okolicznościowe treści szerzące idee solidarności wszystkich dzieci na świecie, specyficznie rozumianego pacyfizmu i internacjonalizmu, przyjaźni z państwami bloku socjalistycznego oraz współczucia i solidarności z narodami walczącymi o wolność i socjalizm. Budowano tym samym stereotypowy, dychotomiczny obraz świata podzielonego na swoich i innych, dobrych i złych („imperialistów”). Analiza materiałów zamieszczanych na łamach obu czasopism wykazuje zróżnicowanie treści w zależności od czasu, w którym były publikowane, jednak w całym badanym przedziale czasowym najmłodszy czytelnicy byli poddawani perswazyjnemu oddziaływaniu władzy.

Bogumiła Staniów – pracownik Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Jej badania koncentrują się wokół zagadnień wydawnictw dla dzieci i młodzieży, zwłaszcza książki popularnonaukowej, czasopism, recepcji wydawniczej przekładów oraz bibliotekarstwa szkolnego. Obecnie pracuje nad zagadnieniem indoktrynacji światopoglądowej dzieci i młodzieży na łamach czasopism w Polsce Ludowej.

dr Magdalena Ślawska

Uniwersytet Wrocławski

Polska książka dla dzieci w Serbii i Chorwacji w latach 1990-2021

Celem wystąpienia będzie pokazanie, w jaki sposób na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat zmienił się obraz polskiej literatury dla dzieci i młodzieży w Serbii i Chorwacji. Pragnę przyrzeć się bliżej, jakie utwory polskich twórców wzbudzają szczególne zainteresowanie serbskich i chorwackich wydawców oraz wskażę punkty zwrotne w dziejach polskiej książki dla dzieci w tych dwóch krajach w badanym okresie. Uwagę skieruję przede wszystkim

na działalność małych – lilipucich – oficyn wydawniczych, takich jak: Srednja Europa i Planet Zoe z Chorwacji oraz Propolis Books i Kozikas z Serbii, pokazując, jakie zmiany o charakterze ilościowym i jakościowym zaszły wraz z pojawieniem się na rynku wydawniczym nowych graczy, stawiających na rzadko spotykaną na półkach księgarskich literaturę dziecięcą małych języków. Analizę ich działalności przeprowadzę w oparciu o teorię repertuaru kulturowego Itamara Even-Zohara, gdyż zaproponowane przez izraelskiego badacza pojęcie *idea-makers* wydaje się najtrafniej oddawać rolę, jaką wydawcy ci odegrali w promowaniu najnowszej polskiej książki dla dzieci oraz kształtowaniu jej obrazu na gruncie serbskim i chorwackim.

Magdalena Ślawska – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Kroatystyki i Serbistyki Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Członkini Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania naukowe: chorwacka literatura dziecięca i jej recepcji w Polsce, jugonostalgia oraz postjugosłowiańska proza autobiograficzna.

dr Mateusz Świetlicki
Uniwersytet Wrocławski

Obrazy Czerwonego terroru i Wielkiego Głodu (1932-1933) w kanadyjskiej literaturze historycznej dla dzieci i młodzieży

Książki dla najmłodszych odbiorców odgrywają istotną rolę w kształtowaniu się pamięci zbiorowej i kulturowej, gdyż dzieci są najbardziej podatne na wpływ tekstowych narracji, zwłaszcza powieści, które pozwalają czytelnikowi identyfikować się z bohaterami i ich codziennym życiem (Richter 155). Proza historyczna ma niezaprzeczalnie potencjał mnemoniczny, ponieważ czytanie, wyobrażanie i reimaginowanie może prowadzić do powstania pozatekstowej pamięci kolejnego pokolenia (por. Świetlicki 2020). Taka pamięć, tworzona poprzez lekturę, jest wielowymiarowa i – posługując się terminem wprowadzonym przez Michaela Rothberga – wielokierunkowa (por. Rothberg 2009), gdyż polega na interpretacji zarówno teraźniejszości, jak i przeszłości przez jednostkę, która wie, że jej rzeczywistość została bezpośrednio, albo pośrednio ukształtowana przez przeszłość, na którą nie ma żadnego wpływu (por. Ulanowicz 2013). Choć autorzy prozy historycznej dla dzieci i młodzieży muszą przestrzegać pewnych reguł narracyjnych, interdyscyplinarnej i poliwalentny charakter literatury pozwala im formować i deformować historię. Jak podkreśla Lydia Kokkola, być historycznie dokładnym i politycznie poprawnym, a jednocześnie nie dezinformować czytelnika, to jedno z największych wyzwań tego gatunku literatury dziecięcej (Kokkola 2003, s. 168). W końcu książki są często pierwszymi spotkaniami dziecka ze złożoną przeszłością, której często nie da się wyjaśnić za pomocą prostych kategorii dobra i zła – tak jak w przypadku wydarzeń przedstawionych w omawianych w mojej prezentacji tekstach, czyli Czerwonego terroru, kolektywizacji i Hołodomoru (Wielkiego Głodu z lat 1932/1933). Analizując anglojęzyczną literaturę tworzoną przez przedstawicieli ukraińskiej diaspory w Kanadzie pokazuję, że w ciągu ostatnich kilku dekad Hołodomor – kluczowe wydarzenie w dwudziestowiecznej polityce pamięciowej diaspory – coraz częściej pojawia się w książkach dla dzieci. W prezentacji podkreślam, że tego typu literatura kształtuje perspektywę odbioru historii Ukrainy i ukraińskiej diaspory u najmłodszych pokoleń tzw. mainstreamowych kanadyjskich czytelników, czyli takich, którzy nie mają bezpośrednich więzi z Ukrainą i często innego odniesienia niż negatywne obrazy Ukraińców zawarte w wielu tekstach o tematyce Drugiej wojny światowej (por. Rudling).

BIBLIOGRAFIA

Książki omawiane w prezentacji

- Dueck, Adele. *Nettie's Journey*. Coteau Books, 2005.
- Gal, Valentina. *Philipovna: Daughter of Sorrow*. MiroLand, 2019.
- Goldstone, Gabriele. *Broken Stone*. Rebelight, 2014.
- Goldstone, Gabriele. *Red Stone*. Rebelight, 2014.
- Goldstone, Gabriele. *The Kulak's Daughter*. Austin, Tire Swing Books, 2010.
- Mutala, Marion. *My Dearest Dido: The Holodomor Story*. Wood Dragon Books, 2019.
- Pernin, Muriel. *Famine: L'arme des tyrans*. Syros, 1994.
- Schmidt, Carola. *Tell Me a Story, Babushka*. Illustrated by Vinicius Melo. Carolina Witchmichen Penteadó Schmidt, 2019.
- Skrypuch, Marsha Forchuk. *Enough*. Illustrated by Michael Martchenko. Fitzhenry & Whiteside, 2000.
- Smucker, Barbara. *Days of Terror*. Clarke Irwin & Company, 1979.

Źródła teoretyczne

- Kokkola, Lydia. *Representing the Holocaust in Children's Literature*. Routledge, 2003.
- Richter, Miriam Verena. *Creating the National Mosaic: Multiculturalism in Canadian Children's Literature from 1950 to 1993*. Amsterdam-New York: Rodopi, 2011.
- Rothberg, Michael. *Multidirectional Memory Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*. Stanford University Press, 2009.
- Rudling, Per Anders. *The OUN, the UPA and the Holocaust: A Study in the Manufacturing of Historical Myths. The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies 2107*, Pittsburgh, PA: The Center for Russian and East European Studies at the University of Pittsburgh, 2011.
- Świetlicki, Mateusz. "You will bear witness for us': Suppressed Memory and Counterhistory in Marsha Forchuk Skrypuch's *Hope's War* (2001)." *Anglica Wratislaviensia*, vol. 58, 2020, pp. 83-95
- Ulanowicz, Anastasia. *Second-Generation Memory and Contemporary Children's Literature: Ghost Images*, Routledge 2013.

Mateusz Świetlicki (ORCID: 0000-0001-7009-3837) – adiunkt w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Współzałożyciel i członek rady programowej Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży. Stypendysta Fulbrighta (University of Illinois at Chicago, 2018), Fundacji Kościuszkowskiej (University of Florida, 2022), Uniwersytetu Harvarda (USA, 2012), Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki (Ukraina, 2014) oraz Internationale Jugendbibliothek (Niemcy, 2021). Autor ponad sześćdziesięciu prac naukowych, w tym monografii oraz licznych artykułów. Zastępca redaktor naczelnej czasopisma *Filoteknos*. Jego zainteresowania badawcze obejmują literaturę dziecięcą i młodzieżową Kanady, Stanów Zjednoczonych i Ukrainy, jak również szeroko rozumianą kulturę popularną i film. Obecnie pracuje nad projektem poświęconym pamięci i tożsamości w kanadyjskiej prozie historycznej dla dzieci. Jest przedstawicielem Childhood & Youth Network międzynarodowej organizacji SSHA oraz członkiem wielu organizacji, m.in. IRSC. Juror w konkursie Książka Roku IBBY (2021).

dr Anita Wincencjusz-Patyna

Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu

„New Look” w ilustracjach, dzieci w sztuce, a grafika w kosmosie

Wystąpienie jest raportem-przełogiem moich badań, działań, pracy w procesie i jej rozmaitych efektów. Opowiem o najnowszych publikacjach, zarówno autorskich, jak i pod redakcją, dotyczących wątków, jakie podejmuję w badaniach. Zajmuje mnie estetyka tak zwanego New Look, która była wszechobecna w projektowaniu na przełomie dekady lat 50. XX wieku. Pod hasłem „Chcemy być nowocześni” zmieniało się oblicze przestrzeni publicznej, ale co bardzo istotne także sfery prywatnej. Estetyka ta w naturalny sposób pojawiła się także w ówczesnej grafice, w tym grafice książkowej i ilustracji, ale przeżywa zauważalny renesans w obecnym stuleciu, m.in. w twórczości Katarzyny Boguckiej, Gosi Herby i Adama Pękalskiego. Moje badania dotyczą nie tylko samej stylistyki, ale i ikonografii, obecności w ilustracjach konkretnych obiektów z obszaru sztuk użytkowych, np. mebli, szkła i ceramiki oraz tkanin. Drugim wątkiem badawczym jest wpływ sztuki dzieci, zaliczanej w teorii sztuki do sztuki nieprofesjonalnej, na ilustracje książkowe w okresie od lat 30. XX wieku do dzisiaj. Wpływ ten jest analizowany wielorako: od wykorzystywania oryginalnych prac dzieci w projektach, przez współpracę z młodymi autorami, po stylizację „na sztukę dzieci”. Grafika zaś trafiła w kosmos za sprawą ilustracji do utworów Stanisława Lema, którego stulecie urodzin przypada w tym roku, a który to jubileusz zaowocował oryginalnymi projektami graficznymi.

Anita Wincencjusz-Patyna – historyczka i krytyczka sztuki, doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce. Adiunktka i Kierowniczką Katedry Historii Sztuki i Filozofii w ASP im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Autorka książek *Stacja Ilustracja: Polska ilustracja książkowa 1950-1980* (2008) oraz *Odpowiedni dać rzeczy obraz. O genezie ilustracji książkowej* (2019). Redaktorka i autorka koncepcji publikacji *Admirałowie wyobraźni. 100 lat polskiej ilustracji w książkach dla dzieci*. Członkini Polskiej Sekcji IBBY. Członkini jury ogólnopolskich konkursów „Książka Roku” PS IBBY (w kategorii graficznej), „Pióro Fredry” i „Dobre Strony”. Kuratorka wystaw poświęconych ilustracji książkowej i sztuce współczesnej.

dr Agata Zarzycka

Uniwersytet Wrocławski

„Sala samobójców”, czyli do czego może służyć got

W prezentacji zamierzam przeanalizować dyskursywne zastosowanie subkulturowej estetyki gotyckiej w filmie Jana Komasy „Sala samobójców” (2011), a następnie odnieść wykorzystaną w nim kodyfikację sfikcjonalizowanych figur gotki i gota do analogicznych tropów funkcjonujących w popkulturze anglojęzycznej. Skupiając się na wymiarze społecznym gotyckich ikon, pragnę wskazać różnice w strukturze klasowej amerykańskiego i polskiego społeczeństwa pierwszej dekady XXI wieku jako jeden z powodów, dla których zarówno znaczenie, jak i specyfika tropu gotyckiego wydają się zdecydowanie mniej wyraźne w polskiej kodyfikacji doświadczenia nastoletniości niż w kodyfikacji kultur anglojęzycznych. Wiele zachodnich interpretacji – w tym nie tylko tekstów kultury, ale też rozważań teoretycznych – rozpatruje wspomnianą subkulturę w relacji z różnymi stereotypami dotyczącymi klasy średniej, np. jako odpowiedź na jej stabilność, przewidywalność, konserwatyzm lub kapitalistyczny pragmatyzm. Jak pokazuje przypadek „Sali samobójców”, wyobrażenia takie stanowią stosunkowo słaby punkt odniesienia dla polskiego doświadczenia sukcesu,

a wykorzystana w filmie estetyka gotycka wydaje się raczej wizualizować towarzyszącą temu doświadczeniu niepewność i alienację.

Agata Zarzycka – adiunkt w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka publikacji na temat fantastyki, narracyjnych gier fabularnych i gier wideo, gotyku w popkulturze oraz kultury uczestnictwa. Oprócz literaturoznawstwa, jej zainteresowania badawcze obejmują kulturoznawstwo, groznawstwo, studia gotyckie, badanie fanów i subkultur oraz transmedialność.